

Kościół św. Anny

Odbudowany kościół św. Anny w Czarnowasach

Wśród licznej grupy drewnianych kościołów Śląska Opolskiego na uwagę zasługiwał kościół odpustowy pod wezwaniem św. Anny w Czarnowasach. Usytuowany był na naturalnym wzniesieniu, tuż za granicą administracyjną Opola, przy drodze prowadzącej do Namysłowa.

Kościół św. Anny został zbudowany w latach 1684-1688. Prepozyt klasztoru ojców premonstratensów w Czarnowasach – Balthasar De Gerbert von Hornan, otrzymał pozwolenie na budowę 5 października 1684 roku. Budowa trwała cztery lata. Podjął się jej mistrz Christoph Mlensky (Krzysztof Młeński), który za dwieście talarów ukończył prace w 1688 roku.

Legenda

Z budową związana jest legenda, którą dziś jeszcze można usłyszeć z ust najstarszych mieszkańców wioski.

Po uzyskaniu zezwolenia na budowę nowego kościoła, proboszcz zgromadził potrzebne materiały na nowej działce, znajdującej się po drugiej stronie ulicy, naprzeciw zniszczonego kościoła. Jednak w nocy materiał został dziwnym sposobem przeniesiony w miejsce wypalonych ruin. Proboszcz polecił więc przenieść budulec ponownie na wyznaczoną działkę. Następnego dnia stwierdzono ze zdumieniem, że materiał przeznaczony na budowę znów znajduje się w starym miejscu. Kres tym wydarzeniom miał położyć dopiero biskup wrocławski, wydając dekret zatwierdzający lokalizację nowego kościoła w miejscu dotychczasowego i zachowanie poprzedniego wezwania – świętej Anny.

19 sierpnia 2005 roku kościół św. Anny został doszczętnie spalony.

Wystrój wewnętrzny kościółka św. Anny

Prezbiterium i nawa

Nawa była oddzielona od prezbiterium łukiem tęczy. Na północnej ścianie prezbiterium znajdowała się ambona z wejściem od strony zakrystii.

Ołtarz główny znajdował się w pewnej odległości od wielobocznego prezbiterium. Przy przejściu z prezbiterium do nawy dawało się zauważyć słabo zaznaczony transept, w ramionach którego znajdowały się trójbocznie zamknięte kaplice. Obie były oddzielone od nawy za pomocą łuku i zasklepione drewnianym sklepieniem beczkowym. Ich absydy były sklepione konchowo. Na ścianach kaplic, przy łuku tęczy znajdowały się dwa ołtarze.

Chór muzyczny był wsparty na dwóch słupach. Pod nim znajdowało się główne wejście do kościoła, ujęte w prostokąt, a od góry zamknięte półkolem. Ustawione przy barierze organy miały

trójdzielną budowę. Z chóru prowadziło wejście na strych przez prostokątny otwór w stropie. Po prawej stronie nawy znajdowało się boczne wejście do kościoła o prostokątnych, zakończonych półkoliście drzwiach. Drewniane stropy nawy i prezbiterium były polichromowane, podobnie jak ściany i kaplice. Podłoga była wyłożona grubymi, nabijanymi ćwiekami deskami.

Polichromia sufitu i ścian

Dekorację stropu w prezbiterium stanowił motyw gwiazdek na jasnym, ugrowym tle. Wyraźnie widoczny był podział polichromii ścian prezbiterium na dwie płaszczyzny. Zostały one w części środkowej oddzielone, biegnącym wokół prezbiterium pasem o ornamentacji złożonej z winorośli i obramowania w kolorze umbry, zieleni, żółci i ugru. Górną część polichromii ścian tworzył motyw stylizowanych, szarozielonych lilii, które wypełniały rozjaśnione tło. Pod stropem polichromia była zakończona biegnącym wokół prezbiterium pasem z medalionami w kolorach czerwieni, błękitu i zieleni. Dolną część polichromii stanowiły motywy geometryczno-roślinne. Dół był zakończony frędzlami przypominającymi ozdobioną ornamentem roślinnym, zwisającą tkaninę. Całość była utrzymana w stonowanych barwach, z przewagą sieni, błękitu, zieleni, żółci i brązu.

Tak samo wyglądała polichromia stropu i ścian w nawie, z tym że odmiennie został potraktowany pas biegnący wokół nawy i polichromowany łuk tęczy. Polichromia kaplic była taka sama jak w prezbiterium i nawie. W sklepieniu i konchach widoczne były wypukłe, złote gwiazdki umieszczone na niebieskim tle. W obu kaplicach pole konchy było podzielone pionowymi pasami. Polichromia chóru od frontu była podzielona na płaszczyzny zbliżone do kwadratu, w obrębie których została ujęta w prostokąt dekoracja złożona z motywów geometrycznych i liści, w całości utrzymana w kolorze zieleni i brązu na jasnym tle. Polichromia pochodziła prawdopodobnie z XVIII wieku, choć pewne partie mogły być przemaalowywane później. Jej stan był dobry i nie wymagał konserwacji, a przylegające przy spojeniach paski tworzyły jednolitą płaszczyznę.

Ołtarz główny

Drewniany ołtarz główny pochodził z XVII wieku. Był trójdzielny, dwukondygnacyjny, zwieńczony. Po jego bokach znajdowały się podwojone kolumny na wysokich, gzymsowanych postumentach o kapitelach korynckich. Między kolumnami uskokowo ujęte pilastry tworzyły nisze. Górna część dolnej kondygnacji ołtarza była połączona z gzymsowanym i przełamany przyczółkiem, w środku którego znajdował się, obramowany akantem, owalny kartusz. Wypełniał go łaciński napis:

„Ad Gloriam Dei

Omnipotentis

Et Honorem

Sanctae Annae”

Boczne strony ołtarza były obramowane ażurowym ornamentem o motywie suchego akantu. Na odwrotnej stronie lewej, bocznej części ołtarza znajdował się napis dotyczący odnowienia kościoła w 1901 roku. Mensa ołtarzowa miała kształt prostokątny. W środku było umiejscowione trójdzielne, gzymsowane tabernakulum, ozdobione kolumnienkami i figurkami dwóch aniołów. Uwagę zwracały również cztery barokowe, drewniane świeczniki o bogatej ornamentyce.

Centralne miejsce w ołtarzu zajmował prostokątny, olejny obraz na płótnie, zakończony półkolem i ujęty w wąskie, złoczone ramy o liściastym ornamentcie. Przedstawiał on św. Annę tłumaczącą Maryi Pismo święte. W niszach po obu stronach obrazu znajdowały się dwie figury Ojców Kościoła. Górna, prostokątna kondygnacja była gzymsowana, z podwojonymi kolumnami o kapitelach korynckich i zawierała z dwóch stron obramowanie

złożone z wici suchego akantu. Na łukach przyczółku umieszczone były figury dwóch aniołów. Powyżej, na postumentach znajdowały się dwie stojące figury kobiece – z prawej strony św. Barbara, z lewej św. Adelajda. Górna część kondygnacji była zamknięta pod stropem przełamany przyczółkiem zwieńczonym akantem i trzema figurkami małych aniołków. Górną kondygnację ołtarza głównego wypełniał, przedstawiający spotkanie Maryi z Elżbietą, olejny obraz ujęty w złoconą, wąską, owalną ramę o liściastym ornamentcie.

Ołtarze w nawie kościoła

Po obu stronach nawy kościoła, w miejscu gdzie przechodziła ona w prezbiterium, znajdowały się dwa drewniane, barokowe, XVII-wieczne ołtarze. Pierwszoplanowe miejsce zajmowały w nich olejne, malowane na płótnie, obrazy w kształcie wydłużonych prostokątów. Wyróżniały je ścięte narożniki i ozdobne, barokowe ramy. Obramowanie obrazów stanowiła ornamentacja z akantu, przechodzącego w dolnej i górnej części w woluty. Zwieńczenie stanowił motyw akantu, na tle którego znajdowała się utworzona z promieni i serca oraz otoczona główkami aniołów, mandorla. Po obu stronach obrazów, w ich dolnej części, umieszczone były dwie figurki małych aniołków. Obraz w lewym ołtarzu przedstawiał św. Norberta, w prawym zaś św. Augustyna.

Ołtarze w kaplicach bocznych

Umieszczone w bocznych kaplicach kościoła ołtarze w budowie i sposobie ustawienia były zbliżone do ołtarza głównego. Różnice dotyczyły wysokości i szerokości podstaw kolumn oraz ich ilości w dolnej i górnej kondygnacji. Zamiast przełamane przyczółka, podobnie jak w dolnej i górnej kondygnacji ołtarza głównego, zastosowano biegnący uskokowo gzyms. Jego obecność wpłynęła na kształt obramowania obrazu, który znajdował się w środkowej części każdego z ołtarzy. Różnice zachodziły również w górnej kondygnacji, które zostały zamknięte półkoliście biegnącym gzymsem. Zamiast dwóch dużych postaci aniołów,

mięliśmy parę małych. Górną kondygnację, podobnie jak w ołtarzu głównym, wieńczyły trzy figurki małych aniołków.

Dolną część ołtarza w lewej kaplicy wypełniał obraz olejny na płótnie przedstawiający męczeństwo św. Wawrzyńca, a górną obraz męczeństwa św. Szczepana. Po lewej stronie ołtarza znajdowała się figura przedstawiająca św. Huberta z dzidą i leżącym u jego stóp jeleniem, a po prawej figura św. Antoniego, zaś po prawej św. Alojzego.

W centralnej części ołtarza w prawej kaplicy znajdował się obraz przedstawiający sceny z życia św. Jadwigi, a w górnej kondygnacji, ujęty w owalne ramy, obraz ukazujący chrzest Chrystusa. Dwie figury w dolnej partii ołtarza przedstawiały książąt Kościoła, zaś w górnej, po lewej stronie znajdowała się figura premonstrantki ze stopami spoczywającymi na lwie.

Oba ołtarze pochodziły z XVII wieku. Były wykonane z drewna, złoczone, a pewne fragmenty pomalowane białą farbą. Na obu mensach ołtarzowych znajdowały się barokowe, drewniane, biało-złote świeczniki.

Ambona

W miejscu przecięcia prezbiterium z ramieniem transeptu znajdowała się, pochodząca z ok. 1700 roku, wisząca ambona, do której prowadziło wejście z zakrystii. Fronton ambony gzymsowany i zdobiony akantem był podzielony na płaszczyzny kolumnami. W powstałych w narożnikach niszach umieszczone były dwie figurki biskupów. Portal ambony był ujęty w prostokątne obramowanie, którego środkową część zajmowały trzy główki aniołków. Pozostałe boczne płaszczyzny wypełnione były ornamentem liściastym. Balustradowy i gzymsowany dach ambony był zwieńczony u góry, stojącą na ażurowych konsolkach, figurą św. Pawła. Na jego wewnętrznej stronie znajdowała się rozeta.

Tęcza

Nawę kościoła od prezbiterium oddzielał łuk tęczy, na którym

znajdowała się rzeźba w drewnie z XVIII wieku przedstawiająca Ukrzyżowanie Chrystusa. Jego głowa i ciało zostały potraktowane z niezwykłą ekspresją, a mocno sfałdowana szata tworzyła na prawym boku ciała Chrystusa rodzaj węzła.

Chrzcielnica

W jednej z kaplic bocznych znajdowała się późnogotycka, drewniana chrzcielnica, o trójkątnej podstawie w kształcie stożka. W swojej budowie, rozszerzająca się ku górze chrzcielnica, przypominała kielich.

Św. Anna z Maryją – rzeźba

Pochodząca z około 1700 roku, drewniana rzeźba św. Anny z Maryją w tym tragicznym dniu nie była w kościółku. Jako jedyna – nie uległa spaleni w pożarze.

Jest to wolno stojąca, wsparta na podwójnym, wielobocznym postumencie, grupa figuralna przedstawiająca św. Annę ze św. Maryją. Św. Anna trzyma za rękę, przedstawioną jako małą dziewczynkę, Maryję. Układ kompozycyjny rzeźby jest dość swobodny. Draperie szat opadają w dół luźnymi, miękkimi fałdami. Kolorystyka jest stonowana.

Cmentarz

Otaczający kościół św. Anny cmentarz był w przeszłości kilkakrotnie powiększany. W 1934 roku, ówczesny proboszcz parafii, ks. Henryk Mainka doprowadził do powiększenia terenu przy kościele o 1,8 ha.

W latach 1934-35 w nowej części cmentarza urządzono kwatery grzebalne, posadzono żywopłoty, drzewa, wytyczono drogi, ścieżki i wykopano trzy studnie. W latach 1945-53 wydzielono na cmentarzu kwatery dla pochówku żołnierzy radzieckich, których groby ekshumowano następnie w 1953 roku na cmentarz przy ulicy Katowickiej w Opolu.

W latach 1982-83 Rada Parafialna w Czarnowasach, działając w

oparciu o badania specjalistów z Katedry Historii Architektury Politechniki Wrocławskiej oraz zatwierdzonych planów zagospodarowania przestrzennego dla miasta Opola i gminy Dobrzeń Wielki, postanowiła doprowadzić do powiększenia cmentarza o ok. 2,5 ha.

Kaplica Jubileuszowa

W 1988 roku z okazji jubileuszu 300 lat kościółka św. Anny, przed frontonem domu „Pro Morte” wzniesiono jubileuszową kaplicę poświęconą Zmartwychwstałemu Chrystusowi.

Centralne miejsce w kaplicy zajmuje wiszący, drewniany krzyż z figurą Ukrzyżowanego Zbawiciela. U jego podnóża znajduje się ołtarz.

W kaplicy odprawiane są nabożeństwa podczas obchodów odpustu ku czci patronki kościoła (26 lipiec) i Święta Zmarłych (1 listopad).

W północnej części cmentarza, na wprost bramy wejściowej, znajduje się, zbudowany w latach 1948-49 dom służący do przechowywania zwłok przed pogrzebem. W jego wnętrzu mieści się kaplica z zapleczem sanitarnym.

Źródło:

R. Rippel – „Drewniany kościół św. Anny w Czarnowasach”

I. Ramus, J. Ramus, M. Czeakała – „Drewniane budownictwo sakralne województwa opolskiego”